

ЧЕНУША О. С., аспірант,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні теоретичні засади визначення термінів «економічний механізм», «інноваційний розвиток» та надано авторське поняття «економічного механізму інноваційного розвитку підприємства». Охарактеризовано розробку економічного механізму інноваційного розвитку енергогенеруючих підприємств. Приведено алгоритм побудови економічного механізму інноваційного розвитку підприємства.

Постановка проблеми. Україна має значний енергетичний потенціал, проте наявність багатьох суттєвих проблем цього сектору, зокрема, зношеність основних виробничих фондів, гальмує її інноваційний розвиток. Оновлення виробничих потужностей потребує великих грошових вкладень, що є проблематичним у зв'язку із тим, що терміни окупності інвестицій в енергетику значно довші, ніж в інших сферах промисловості. У зв'язку з цим енергогенеруючі підприємства не мають належної інвестиційної привабливості як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. У світовій практиці спостерігається тенденція інвестування енергетики самою державою, проте в Україні цей механізм є неефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох дослідженнях аналізується значущість інноваційного розвитку підприємства для забезпечення його ефективної діяльності, однак аналіз висвітлення теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з розробкою економічного механізму енергогенеруючих підприємств задля забезпечення їх інноваційного розвитку потребує подальших досліджень. Дослідженням енергетичної галузі та її реформування займаються такі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти: Л. Абалкін [1], І. Аверіна [4], Ю. Архангельський, В. Бараннік, І. Бінько, О. Бурляй, З. Варналій, Г. Вороновський, В. Геєць, М. Гончар, Л. Гончаренка, В. Гудков, Д. Зеркалов, Б. Кваснюк, М. Кулик, В. Крюкова, А. Кульман, Н. Миронов, І. Недін, А. Петерсен, Б. Піріашвілі, Ю. Чайка [3], А. Чаленко [5], В. Шлемко.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. В економічній теорії значного поширення набуло поняття «механізм», що має двояке тлумачення: як процес чи як ресурси для здійснення процесу, при цьому відсутнє чітке його термінологічне і понятійне визначення. Це знижує можливість теоретичного опрацювання поставлених економічних завдань, не дозволяє здійснювати об'єктивні дослідження, створює суперечності в основоположних поняттях економічної науки. Рішенням даної проблеми має стати формулювання чіткого визначення поняття «механізм» і співвідношення його з процесом, що дозволить усунути існуючу термінологічну невизначеність даної економічної категорії.

Мета дослідження. Основною метою даної наукової статті є теоретичне обґрунтування та розробка економічного механізму інноваційного розвитку енергогенеруючих підприємств.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). В першу чергу, для теоретичного обґрунтування терміну «механізм», розглянемо основні підходи до його визначення. Наприклад, Л. І. Абалкін [1] представляє господарський механізм соціалістичного суспільства як складну структуру, а серед найважливіших його структурних підрозділів виокремлює:

- форми організації суспільного виробництва (поділ праці, спеціалізація виробництва, його розміщення та інші, за допомогою удосконалення яких суспільство впливає на розвиток продуктивних сил і забезпечує підвищення ефективності їх використання);
- форми господарських зав'язків, завдяки яким здійснюється своєрідний «обмін речовин» в економіці, зокрема, оборот засобів виробництва, фінансово-кредитні відносини та ін.;
- структуру, форми і методи планування та господарського керівництва, у складі яких одночасно з економічними можуть бути виокремлені також правові та соціально-психологічні форми і методи;
- сукупність економічних важелів і стимулів впливу на виробництво та учасників господарської діяльності, за допомогою яких забезпечується узгодження і стимулювання господарської діяльності.

Згідно даного трактування в поняття механізму можна включити будь-який економічний, організаційний процес в господарській системі.

У свою чергу А. Кульман [2] класифікує механізми в економіці наступним чином:

1. *Відкритого типу* — у результаті дії економічного механізму, виникає інше, відмінне від вихідного, економічне явище:

- валютний механізм — механізми рівноваги національної економіки і зовнішнього світу (базується на використанні рахунків; механізм встановлення рівноваги на валютному ринку);

- механізми рівноваги між виробництвом і споживанням (приведення до рівноваги виробництва та потреб конкретного товару: механізм раціонування, ринковий механізм; механізм загальної рівноваги);

- фінансові механізми — механізми перетворення капіталу в дохід і доходу в капітал (механізм споживання капіталу: споживання капіталу у його фізичному вираженні; механізм перетворення капіталу в дохід; механізм перетворення доходу в капітал: механізм амортизації, інвестиційний механізм; механізм приведення у рівновагу заощаджень та інвестицій; механізм інфляції).

2. *Закритого типу* — результатом є відтворення у великих чи малих масштабах початкового економічного явища:

- механізм, що не піддається кількісній оцінці (механізм економічних циклів; кумулятивний процес Вікселя);

- механізм мультиплікації, що піддається кількісній оцінці (мультиплікатор інвестицій: постійне зростання капіталовкладень; постійно відновлювальні інвестиції, що зростають в геометричній прогресії); мультиплікатор зовнішньої торгівлі: механізм мультиплікації, без урахування заощаджень та відшкодування витрат; механізм мультиплікації, з урахуванням заощаджень та без урахування відшкодування витрат; механізм мультиплікації, з урахуванням заощаджень та відшкодування витрат.

- механізм акселерації і коливальних рухів — осциляції (механізм акселерації: спрощений механізм акселерації; механізм акселерації з урахуванням запасів; механізм коливальних рухів (осциляції)).

При подальших дослідженнях, Ю. Чайка [3] розбила класифікацію А. Кульмана на види за певними критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація економічних механізмів

№	Критерії	Види економічних механізмів
1	Природа вихідного явища	ринковий; господарський; механізм циклічного розвитку; фінансовий; валютний; структурний тощо
2	Ступінь відкритості	відкритого типу; закритого типу
3	Можливість кількісної оцінки	мають кількісний вираз; кількісно не розраховуються
4	Кількість охоплених об'єктів	механізм мікрорівня; мезорівня; макрорівня; мегарівня
5	Характер організації	механізм самоорганізації; свідомої організації (управління)
6	Характер динаміки	механізм функціонування; розвитку

Проаналізувавши праці І. Аверіна, Н. Лебедевої [4], було складено типологію та класифікацію господарського механізму (рис. 1).

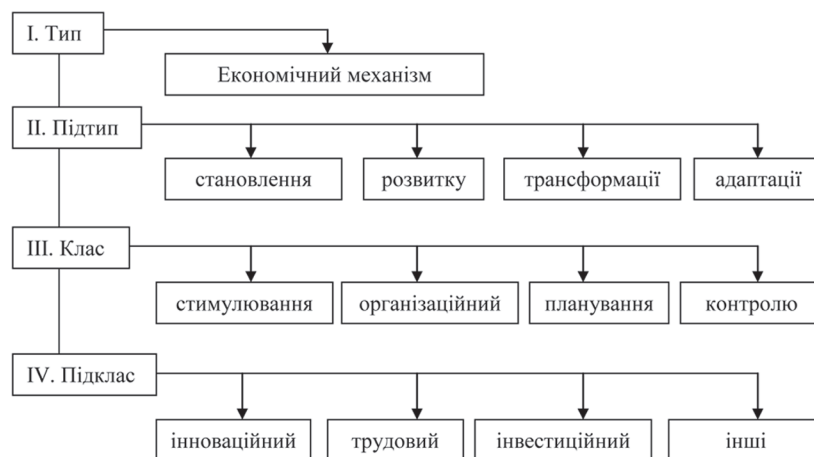

Рис. 1. Типологія та класифікація господарського механізму

У середині 70-х років ХХ ст. при реалізації комплексних проектів за замовленнями США, була запропонована і реалізована програма комплексної комп'ютерної підтримки виробництва (ICAM — Integrated Computer-Aided Manufacturing), в якій було запропоновано нове визначення поняття «механізм», враховуючи специфіку їх діяльності, на базі методології функціонального моделювання IDEF0 [5]. Вона була прийнята як федеральний стандарт США у 1993 р. та дозволяє за допомогою елементу «управління» реалізовувати функцію процесу — перетворювати «вхід» у «вихід» (рис. 2).

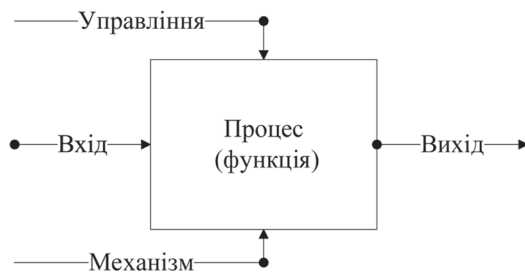

Рис. 2. Механізм як складовий елемент процесу

В даному контексті економічний механізм розглядається як сукупність економічних ресурсів і способів їх взаємодії для реалізації певного економічного процесу. Економічний механізм — це сукупність ресурсів економічного процесу та способів їх поєднання.

Алгоритм побудови економічного механізму здійснюється наступним чином [5]:

- аналіз «входу» процесу (наявних ресурсів механізму);
- аналіз «виходу» процесу (структури та взаємодії ресурсів, його основних параметрів та характеристик, його призначення, економічної ефективності, відповідності базовому процесу);
- розробка заходів управління процесом (основних законодавчих, нормативно-правових актів, керівництва, програм, процедур, інструкцій тощо).

Проаналізувавши сучасні тлумачення поняття економічного механізму можна дійти висновку щодо неоднорідності підходів до визначення даного терміну серед науковців. Проте є два елементи, що поєднують більшість з них:

- економічний механізм є системою елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури, суб'єктів) та об'єктів управління;
- процесний підхід до його визначення — економічна діяльність разом з взаємозв'язками та взаємодіями є мережею процесів організації [5].

Виходячи із вищезазначеного можна сформулюємо нове визначення економічного механізму, яке дозволить істотно спростити його використання в наукових працях і дозволить вирішити проблему термінологічної невизначеності та нечіткості логічних тлумачень. Отже, економічний механізм — це система процесів взаємодії всіх взаємопов'язаних елементів, завданням якого є досягнення поставленої перед ним мети.

Оскільки метою статті є теоретичне обґрунтування поняття економічного механізму саме інноваційного розвитку, то необхідним є надання визначення поняттям «інновація» та «розвиток», надалі поєднуючи їх. Таким чином, інновація — це результат наукової та організаційної діяльності зі створення та впровадження нового товару, який якісно відрізняється від попереднього аналога за технологічним рівнем або споживчими властивостями, нової технології його виготовлення, нових форм і методів управління.

Екстенсивний тип розвитку економіки характеризується виключно кількісним приростом всіх елементів продуктивних сил і факторів виробництва, при цьому незмінним рівнем технологічного та технічного розвитку (збільшення обсягів інвестування в традиційну техніку, підвищення зайнятості, збільшення обсягів споживання ресурсів). При цьому інтенсивний тип розвитку характеризується якісним вдосконаленням продуктивних сил і факторів виробництва, оновленням основних фондів, підвищенням кваліфікації персоналу, підвищенням ефективності господарської діяльності за рахунок покращення її організації. Останні публікації в економічній літературі показують необхідність виокремлення третього типу розвитку економіки — інноваційного розвитку, який стане логічним продовженням попередніх.

У наукових працях зустрічаються наступні тлумачення поняття «розвиток»:

- розвиток — це процес закономірних змін, переходу від одного стану в інший, більш досконалий; перехід від простого до складного, від нижчого до вищого (С. Ожегов);
- розвиток — це спрямована закономірна зміна, в результаті якої виникає новий якісний стан об'єкту, його складу чи структури (Г. Калитич);

- розвиток — це якісні перетворення організації виробництва та управління, що призводять до істотного підвищення науково-технічного рівня, економічної та соціальної ефективності діяльності, покращення якості управління (Л. Базилевич).

Спільною рисою переважної більшості визначень науковців є наявність покращення результату в порівнянні з попереднім.

Інноваційний механізм змінює певний об'єкт, тобто його дія не обмежується окремим моментом, а продовжується тривалий час, у межах якого може бути розподілена на частини. Таким чином, інноваційний механізм розвитку промислових підприємств — це сукупність взаємозв'язаних інноваційних важелів, що забезпечують здійснення інноваційної діяльності, її стимулювання та регулювання.

Дане тлумачення механізму та його дії схожі по своїй сутності на економічний механізм інноваційного розвитку тим, що процес інноваційної діяльності проходить безперервно. Ця особливість дозволяє підприємству постійно вдосконалювати свою діяльність (продукцію, послуги тощо), що забезпечує постійне підвищення конкурентоспроможності.

Отже, економічний механізм інноваційного розвитку підприємства — це система процесів взаємодії всіх взаємопов'язаних елементів, завданням якого є якісне перетворення організації шляхом вибору оптимальної інновації у кожній ланці роботи підприємства. Логіко-структурна схема формування економічного механізму інноваційного розвитку підприємства представлена на рис. 3.

Враховуючи необхідність постійної інноваційної діяльності треба ввести алгоритм оцінювання даного процесу:

1. Аналіз діяльності підприємства за фінансовими показниками в розрізі його організаційної структури, що оцінюється за шкалою у порядку зменшення від найзатратнішої.
2. Аналіз діяльності підприємства за фінансовими показниками в розрізі його організаційної структури, що оцінюється за шкалою у порядку зменшення від найпродуктивнішої.
3. Оцінка ринкового та наукового середовища на предмет наявності необхідних інновацій по кожній складовій його структури та вартості їх впровадження, що оцінюється за шкалою у порядку зменшення від найзатратнішої.
4. Аналіз можливих ефектів від впровадження відібраних інновацій, що оцінюється за шкалою у порядку зменшення від найпродуктивнішої.
5. Співставлення найефективнішої на даний час інновації відносно капіталовкладень у неї. Пріоритетною є та інновація, що має найбільшу віддачу та мінімальну ціну.
6. Аналіз фінансової підтримки проекту — пошук джерел залучення коштів.
7. Впровадження проекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку економіки, основним завданням підприємства є формування стабільного внутрішнього середовища, яке буде сприяти його ефективній діяльності, бути прогресивним на ринку та надаватиме можливість чинити опір зовнішнім загрозам.

Формування економічного механізму інноваційного розвитку є необхідним завданням підприємства у сьогоднішніх умовах існування в сучасній економіці. Він дозволить максимально оптимізувати всі процеси на підприємстві з використанням інновацій, як в кожній окремій структурній одиниці, так і на підприємстві в цілому. Його поетапне використання дозволить значно зменшити навантаження на весь процес функціонування підприємства. У подальших дослідженнях буде ґрунтовно описано кожний з етапів розробки та впровадження економічного механізму інноваційного розвитку з акцентом саме на енергогенеруючі підприємства, які є базою наших досліджень.

Список використаних джерел

1. *Экономическая энциклопедия / гл. ред. Л. И. Абалкин.* — М.: ОАО «Экономика», 1999. — 1055 с.
2. *Кульман, А. Экономические механизмы: Пер. с франц. / Под общ. ред. Н. И. Хрусталевой.* — М.: Прогресс; Универс, 1993. — 192 с.
3. *Чайка, Ю. Механізм структурного розвитку національної економіки / Ю. Чайка // Вісник КНТЕУ.* — К.: Держава та економіка, №3. — 2011. — С. 32–38.
4. *Аверин, И. С. Экономическая теория. Экономическая история эволюция и классификация феномена «хозяйственный механизм» / И. С. Аверина // Вестн. Волгогр. гос. ун-та.* — Волгоград: Сер. 3, Экон. Экол. — № 2 (21). — 2012.
5. *Чаленко, А. Ю. О понятийной неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях / А. Ю. Чаленко // Вестник Луганского филиала Института экономико-правовых исследований НАН Украины.* — Луганск, 2012.

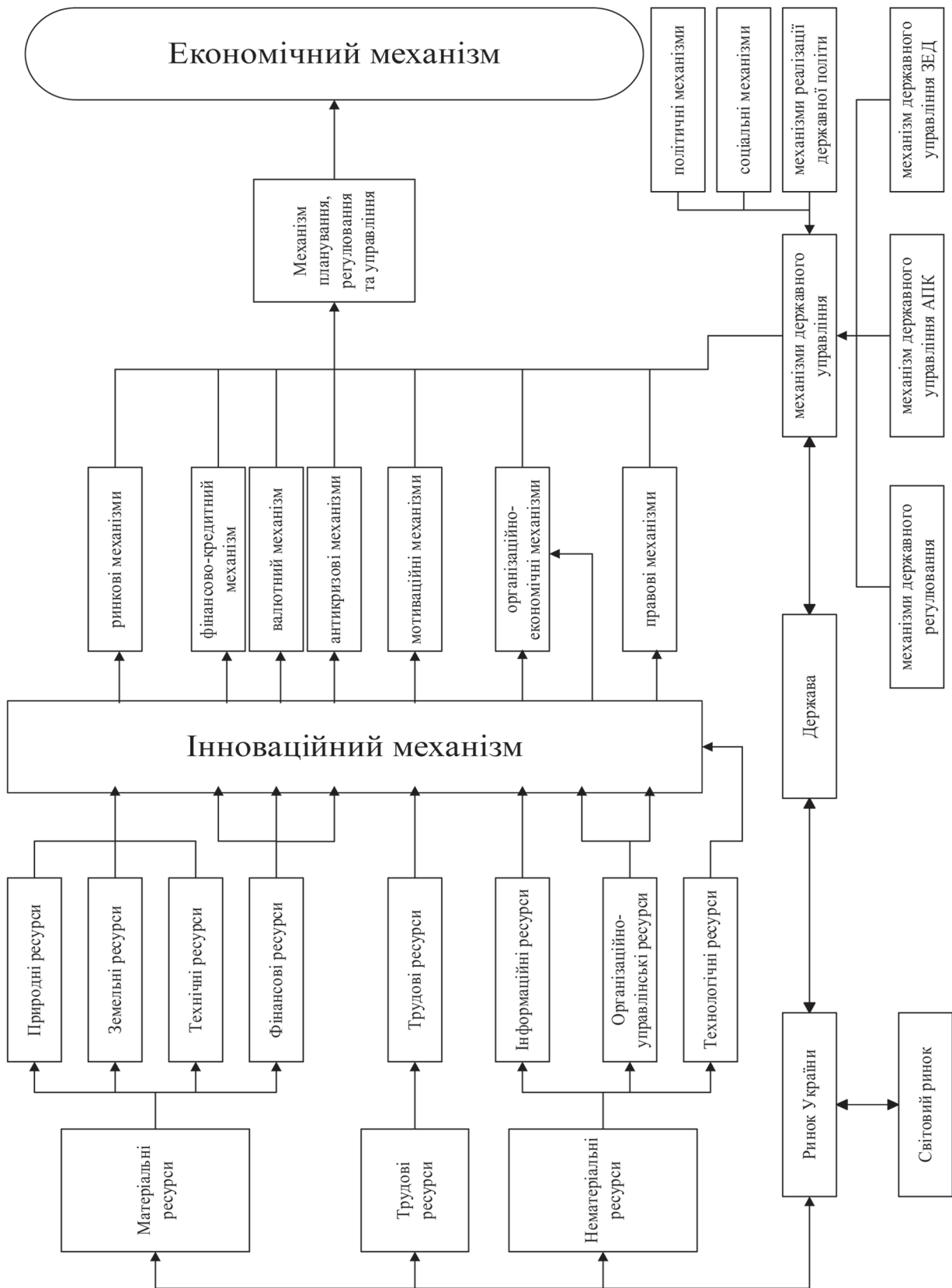

Рис. 3. Логіко-структурна схема формування економічного механізму інноваційного розвитку підприємства

Ченуша А. С. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ. Рассмотрены основные теоретические основы определения терминов «экономический механизм», «инновационное развитие» и предоставлено авторское понятие «экономического механизма инновационного развития предприятия». Охарактеризовано разработку экономического механизма инновационного развития энергогенерирующих предприятий. Приведен алгоритм построения экономического механизма инновационного развития предприятия.

Chenusha Oleksandr. THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE ECONOMIC MECHANISM ENTERPRISE'S INNOVATIVE DEVELOPMENT FORMATION. It was defined the basic theoretical principles defining the term «economic mechanism», «innovative development» and provided the copyright concept of «economic mechanism of enterprise's innovative development». It was characterized economic mechanism of power generating enterprise's innovative development. It was given an algorithm for economic mechanism of enterprise's innovative development constructing.